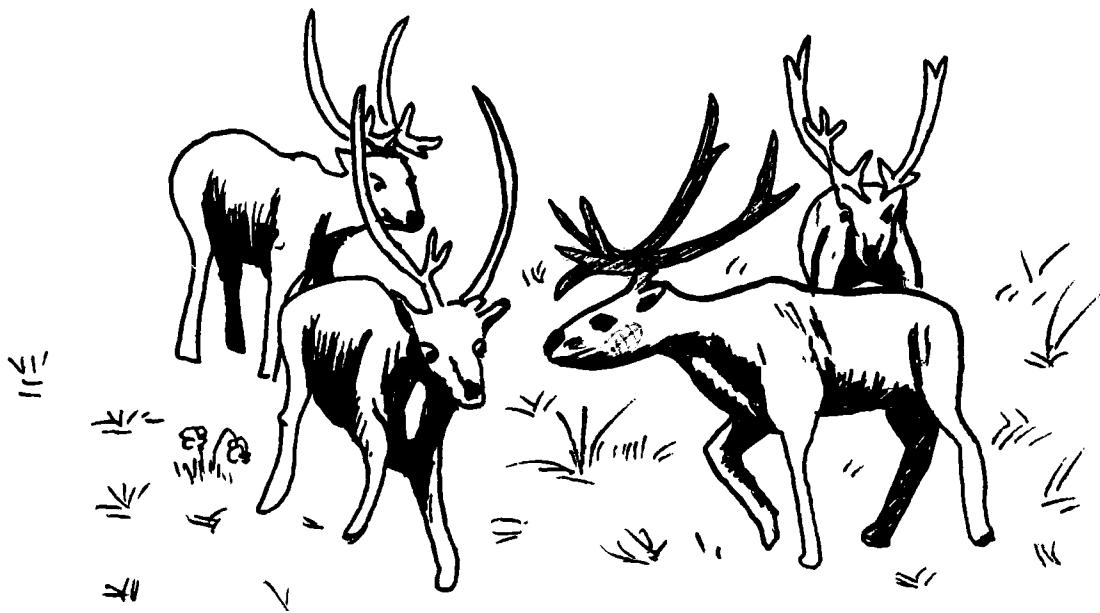

SIVUQAM UNGIPAMSUGI

SIVUQAM UNGIPAMSUGI

Ungipamsugtet:

Iirgu
Amamenga
Uvi
Ggayeglluk

Terugistek:

Tapeghaataq
Uqiitlek

Igat Naraqistengat:

Uqiitlek

Ukut Igat Ulimaaghut
Alaskam Yupigan Akuzillghan Kaangqghwani
Alaskam Liinnaqfigani
Fairbanks, Alaska-mi 99701

Sivuliit Igangllaqat: Qula Yuuk Igat

Igam uum imaan ayuqellghi qamaglluki,
talwa nalighnegan maligsaalleghqii yulguut
Alaskam Yupigan Akuzillghan Kaangqghwani.

Palighvik, 1978
Sivuqam Qiighqaan Yupigistun

**Real Life Stories
of
St. Lawrence Island**

Told By:

**Samuel Irrigoo
Mary Solok Irrigoo
Lloyd Oovi
Herbert Kiyikluk**

Illustrated By:

**Joseph Silwooko, Jr.
Vera Oovi Kaneshiro**

Edited By:

Vera Oovi Kaneshiro

**A production of the
Alaska Native Language Center
University of Alaska
Fairbanks, Alaska 99701**

First Printing: 100 copies

**The right to reproduce all or part of the
contents of this book is reserved by the
Alaska Native Language Center.**

**The University of Alaska provides equal educational
and employment opportunities for all, regardless of
race, religion, color, national origin, sex, age,
physical handicap, or veteran status.**

**September 1978
St. Lawrence Island Yupik**

IGAM UUM IMII

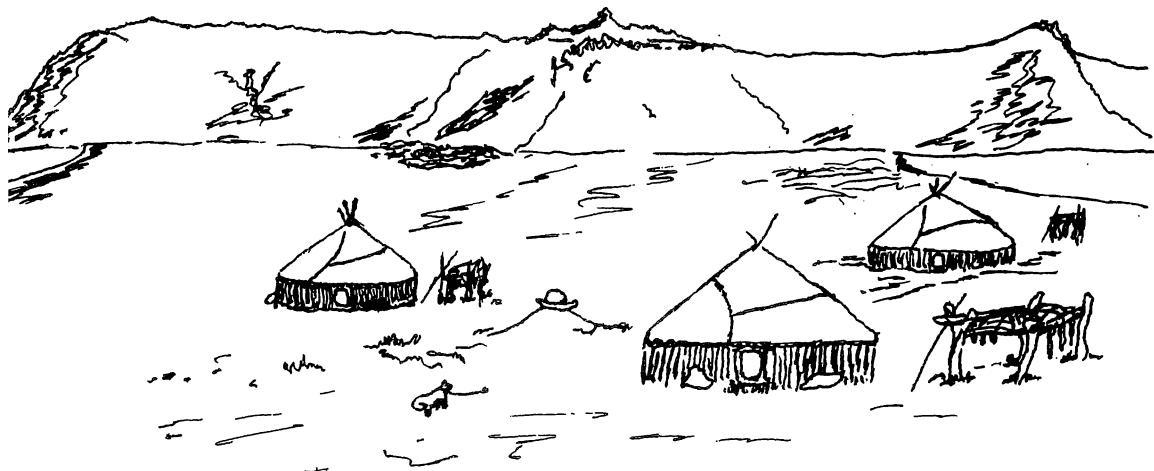
<u>Ungipamsuk</u>	<u>Ungipamsugta</u>	<u>Naantu</u>
Iirgum Anglinaqellgha Kenlanga Whavemun.....Iirgu		1
Kiyaghtelqa Sivuqami.....Amamenga		10
Sivungaq Piinlighyuggaaghqngan.....Uvi		18
Quyngighniighteksuggaaghet.....Ggayeglluk		21
Sameng pillghem liigikistillghi		26

SIVUQAM UNGIPAMSUGI

Ukut Sivuqam Qiighqaan yugan ungipamsugi ungipamsukegkaagut ayumiqulleghmi 1973-mi. Waran qafsinkuuraghhaat ungipamsuget. igang-llaqaagut atightiisqelluki, liitesqelluki qiighqam anglinghaanun qavngaam naleighnegrhaa liitesqelluku. Kiyaghtaalleghput allangu-yalghii taagnaqaaghaani. Liisugnalghii naten allangughtellgha kiyaghtaallghem tazingkeqaaghaaneng kenlanga whavemun.

Kenlanga Whavemun

Taagken, mekelghiighhaalunga liitekestalleghma kenle-
nganeng, whaa taana ungipamsuknaqaqa.

Liisalghiinga guyguqraggiiteftuq. Avaqraggiiteftuq.
Taawa tawatesaghpetuq, tanpeghmmeng mangteghalek. Nenglun-
giteftuq, nenglumun iitqayugmeng maani Sivuqami.

Iwernga Nasqami teskiwani, nenglungiighhaq teskiwa. Taa-
na naqamalla nayuqegkaqaqa. Atangiisimaghma naakutalghiig-
ni itghaatiinkut teskiwavek Ataatum. Ifkaghutenkutlu ta-
wanteftut. Elngaataall taagken kenlanga itghatupigsimaat.
Itghaghllaget, itghaghluta.

Tesqawhken tagimaluta Sulugenkutlu kipullgututukut. Nu-
ngugem ungipamsugi tamaakut whangkunnun, Enlapagni nani taa-
kwani piyalghiimeng Sivuqaq sakma-a gesugnaghllaguniluku, u-
naghhsighllak nem akingakun ikagun qepeghllagaqluku quutmun-
nguq qakughaqaat. Ilemqelluku tunuvaghtuutaqluku.

Elngaatall arekull church-kaghqaghllaguftuq. Nutaan guygu taana. Piinlighaqeftaat, 1895-mi. Aghtuqaayak igagh-yaghyagusalghiimi tamaani. Igaghpenanga maligtaqaqa. Piyalghiinga taawa guygu. Mataghhaamta-a elngaatall igaghvigm-tawani apeghtughaqegkangit, Aghtuqaayagenkut, Anengankut, Ataayaghhaankut, Anengayuunkut. Uglaghpetuq igaghyaghta. Elngaatall ¹mataghhaamta apeghtughaqegkangit. Igameng, kesisimeng apeghtughaqegkangit. Liitekestam kenlenga igaghyamun tawavek.

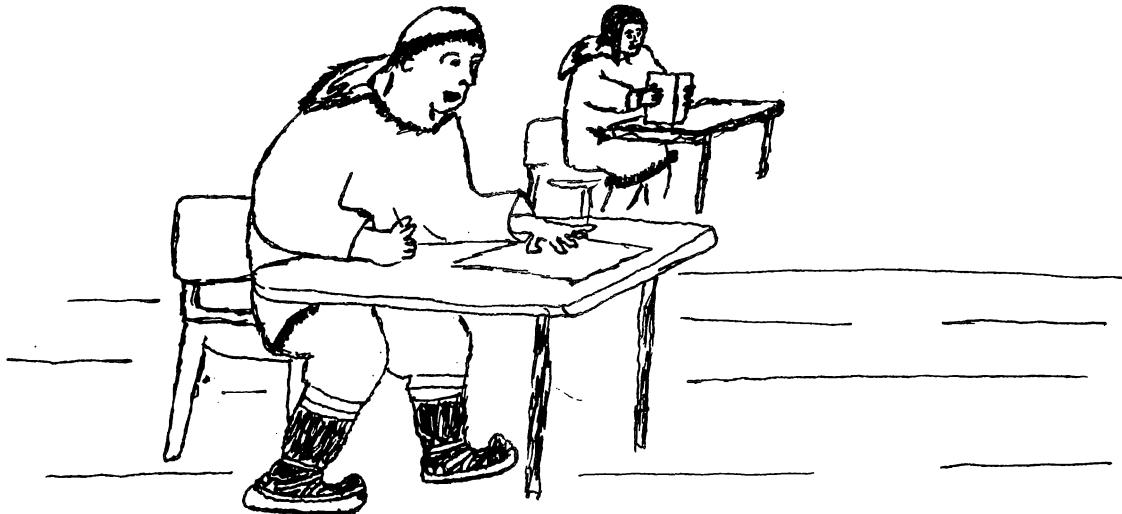
Atghaghtuunnemta neqepagllangunani tamaani. Entaqun ivenruutangilluku, ayuqeftuq. Naqam iyatiqeghllagigateftuq liitelleghma kenlenganeng taakwegken. Nuuqraptikanighlutteng neghsameng sameng ayveghmeng, pillghiinneghaani ayuqsaghpetuq. Iwernga whaten pillghiit nagaqughaqanka, "Sivuqamnguq iyataa iqlengaghpetuq." Llaaghanwha neqetegh-llagaqelghiit elngaatall.

²Angliinga taakwavek elngaatall. Igaghyaghyaaqhtunga whangallu taakwaningani. Mista Kaamen-nguuq sivuleghpigaq apeghtughista. Whangkutestun atighaqa. Mista Kaamen, yu-piget atillghistun. V.C. Gambell-nguuq entaqun laluramkes-tun atiqaaluni. Taananguftuq. Ataasimeng uksughlluni, aghvighluni, allameng taginqiglluni taakwani tagiyiilli-qu-malghiit, samalghiit angyaghpagit. Peleghqumalghiit elngaatall. Ima apeghtughistengiteftukut taawa taagken kenlanga.

Enkaam taam kingunganeng kinangunaqelleqa imani apegh-tughista. Takta Liriikunkut taawa apeghtughistenguftut. Yughaghtet, Takta Liriikunkut, Tutinkut, Mista Tutinkut. Taakwavek simighaqluki.

Pingughtukut elngaatall angliikut, yugughtukut, nukal-pigaghaghlluggwaaghtukut.

Taaghta taawa, Maasqem anglisaghtenga. Qafsinaneng uksughtuq. Weni uksughquqhtuq, pingayuneng inglulek wallu uksughta. Taam taawa pehqightekaqiinkut whangkuta enraq. Taawanginaq igaghyaghtelqugpenaamta. Siivanllemta yugusiput pisqelluki, kaynguyagunnayukamegtegg Sivuqaq aqelqagh-niighmi Ungazimun. Ulapesnaqeghllak. Mughutelqugtesteg-

penaamta. Tawatesaghpetiinkut. Enkaam igameng avelghagh-testaqluta sapiglleghhiistun piiqegkanginkut. Apeghthu-ghistemta taam Taaghtam, Edgar H. Campbell-em piiqegka-nginkut avelghaghlaatanemta, "Yugughtekumtanguq avelgha-

llemta kenlenga liilleqaghput." Llaaghan maaten piyal-
ghiikut, avelghaghaatallemta kenlenga qivghunapigsimaa lii-
simangelngughni. Iwernga esgha tawaten peghqightekanigh-
luta. Weni allulluku laluramket ulungat naganinemteggu,
weni nagaqughyagutaghput tusaqneghllugtegpenaamta. Akiti-
nginaghaghmun nallukanighluta tawaten. Taawa peghqighte-
kaqiinkut. Aghvightsnaqsagliinkut tagtalmi. Pinselvinya-
nguftuq aghvighvigkaghput taana ayumiq. Uglaaapegtukut col-
lege-mun. Uglaaapigtukut, Sunaaghruklu, Aghnilullu, whanga-
llu, Angalullu, Nunguklu, Inuuqlu. Kinkughyaget weni ug-
laapigtut. Naayvamun ughvughqusaghtuusimaghmeng. Whanga
aghvighyunghitem angtalanganeng talwa ughvughgesaghtunghi-
tunga. Lilqunga elngaatall nutaan igelehnnaqelghiinga u-
yaavanun. Sunaaghruk taana enmis Piyankut Kangineng tagi-
taat. Tawaten tagtalmi uyghimakestaghngaaghmeng nagaqugh-
yalghiikut, apeghtughistemta taam, uutghutiinkunnguq. Ne-
kaghqiighusimalghii akma igaghviggaghput. Naten liigikatgu
naqam. Aay, leganqun pinighyuugsalghiinga uteghtellemneng.
Angusaatenkunginaak Inuunkuk aghvightuk Piyankutgun uugllu-
tek. Tamaani aghvightuk. Ataasimeng uksughlluteng tagiit.

Elngaatall aghveghniiq uglaaapigsaghtuq, angyaghpak ta-
maani, aghveghniiq.

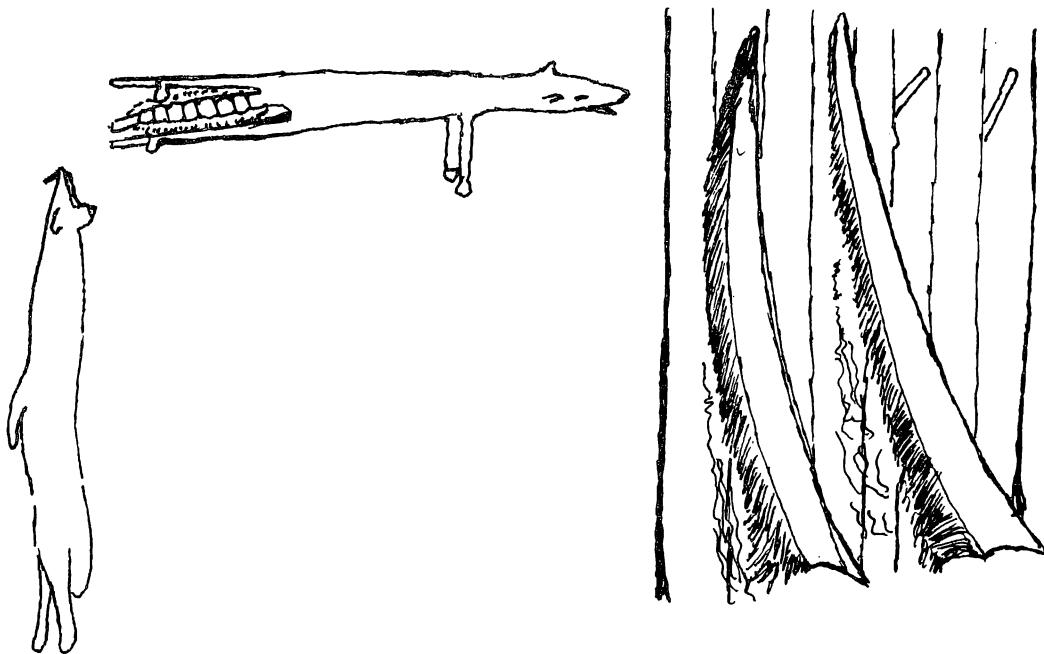
Tagtalmi tawaten Nuuma tespagna nagaqughaghput paga
nelighllagnagniluku, 1900-mi nani tamaani. Piinlillgha ta-
maantuq, nelillghem. Uugtat, Pusaankut, Ayakitaatenkut u-
ngipaqaat paga nelighllagniluku Nuumekun. Sukatepestaagh-

lek. Manighllak naalkumakangat pag a elngaatal, manigh-
llak. Anyaghpagertaghllak iiwleghllak. Tagilaghaategh-
llakaaguq , qetgeghuteghllak manikaghqamun pagavek entaa-
qun.

Taagken tagtalmi angyaput angyaamavigmi taan'gani, ang-
yaghpagllaget piyaqmegteki, Stimaghllaget. Victoria-nguf-
tuq angyaghpak Nuumemeng. Kaay, yugllagmeng usiluni na-
llaamakangat. Aghtuqaayak peghqineghraak tamaani. Lalu-
ramketimeng liiteghraak. Elngaatal tawaqameng sameng kuy-
ngemeng milughteghyaqmegteki, neqekragmeng. Qaltat imigh-
luki qughaghtaqluki. Elngaatal aklungighisteghllagluku
neqekragmeng, angyaghyagllagmi akuuraamaatki elngaatal.
Taglaghyalghimeng kii, neqekragiteqaghtatsa. Weni gaymaa-
wiighsimaanga tamaani neqekragmeng nutaan.

Taagken guygutughqaakestaq tamaani. Guygu piinlighi-
kestaq. Sulugenkut, Asunaghaankut guygungus taawa. Nekef-
qughiit. Taana yughaghvik, siipnegha taawagun ugavaqaaqun,
Neghyugenkut pimakangat. Taakunginaat guygut. Taagken
aghveghniighet guygungat maaten pamani Siighmiit nayitni.
Taakut guygut allgeghtut liisalghiinga.

Taam kingunganeng, suqaq akitupigllegħħii elngaatal
tamaani. Akitupigsimayagħta. Nekregun guygunguq, tazikna
maaten atughput, taakut kingungitneng Sulugenkut, Asuna-
ghaankut guygungitneng. Guygungisagħtuq. Taakungina-
ghhaftut taawa guygut. Taagken Ungalaam guygunga tazikna
aghvengluni allgeghllaataghha. Taakwavek guygungugħquu-

Aghveq, suqaq akipagiitaa kaviiq piyalghiimi. Akitughillagluni kaviiq elngaatall.

Akilpegaghyat, Petersen upenghaannehagu kaataqelghii. Elngaatall tukfightughaqegkangat angyaghwaaq, elngaatall. Whaaqun tesqagna angyaghwaaq Petersem angyaqaq qamaglluku amalka. Kaviiq akitupigglehhii tamaani. Qesugnaghhaalek elngaatall.

Maaten saghyallu akimsuggiiteraghinaaguq tamaani. Sulfugat takesqwaaghet 15-talam. Kakosit qipuqayuget 15-talam akingi. Unaghsiq tamaana lampa mangteghaq 5 cents a foot. Neqekragit ataasit uziftaghhaat 1 cent-sem akingi. Tawaten akitutkaftuq. Ghhuuq kagpesqwaaghem ghhuughi salngwaagrat 75 cent-sem akingi. Taakwavek maaten akitughikestaamaghmi. Whaa elngaatall akitughikestamaghmi, akitughillagaa. Pillugaqlu allgeghluni akitughisteghllagaat. Maaten paninang

akitughqaaluni saghya. Iwernga kavemekegtakut. Leganqun siivanlleghughlluta whaa siivanlleghaghni nagneghutiinkut kayusiisghameng, nanevgaasimeng. Whaa lliightukut tawaten. Nuuqrachtinanightuq Sivuqaq elngaatal. Aklumasagkwaaghii-simaa kayusiisgham saam piyaqminikut elngaatal. Tange-lighllagughtukut whaa. Taawanginaq saghya akituqaq elngaa-tall.

Elngaatal ungipamsuvleghalghiinga whaa tamaaken lii-telleghma kenlenganeng. Maaten whaa akitughighillagluni. Taawanginaq kinguliighaam nukalpigaa sanga ighsanitagh-qwaataa. Piyugmeng iglehnnaniitut tawavengiighhaq ullghi-takun. Whangkuta ayumiq elngaatal piyugllagni elngaatal ayumiq. Piyugllagni uksulqusiq, kiilqusiq qamughllagluta. Ayveghmeng qamuuteghillagluta.

Maatentuq nasaperat maakut alighsugnit sigutngiit qamusiqegkeput. Siguteput kumlaqughtaaluteng, elngaatal qamuutaqelghiikut. Ayveghaghqaelghiikut sanqutneng. Whanga talwa angwaanka sanqutaaghmeng ayveghaqayuk. Kinguligh-pigaagunga whanga whaa ayumiim aveghniillghaneng ayveghaqayuk. Qafsinggaagut whaa ayveghaqayuget tawaten. Elngaatal ayveghniighem kenlikaanga whanga taawa, sanqut-neng suflugaghpenaki nuqnegaqluki kiksagluki. Kinguligh-pigaagunga whanga whaa ayveghniighem. Qaagna qaga nukal-pigaperewaaghhuuq. Suflugaperewaaghluki ayveghaghyaagutkaa-gut maaten whaa. Ayveghaateghllak atuqsaghqaqsaqangat ayumiq whangkutestun tawaten pikayuguyaqumeng sanqusighluku.

Yakughnapigtut whaa liitesnaanghitanka. Tawaten pillemtes-tun ayveghniilleq ayuqelghii, iglagnapigtuq, yakughnapigtuq. Enkaam liinneghisaghngaaghmegteggu pinighyaghqaaguq.

Elngaatall ungipamsugkameng aklunaqnilunga piyaghlunga, tawaten taawa ayuquq ungipamsuka.

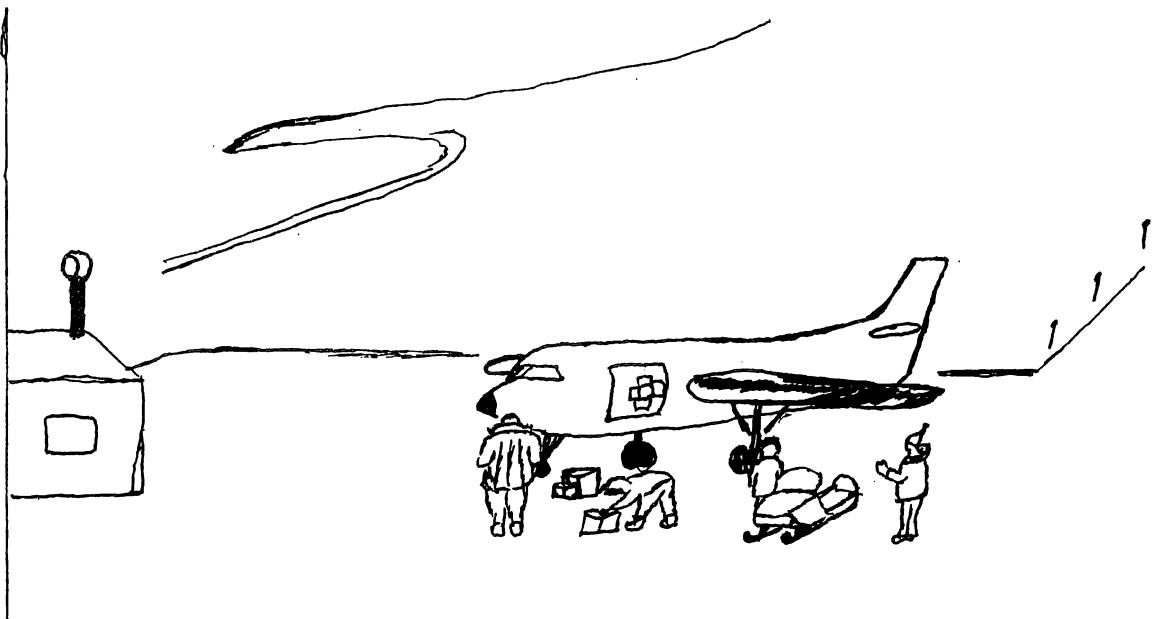
Taagken taam kingunganeng whaa maaten pinanightunga, yugughtunga taawa. Ighulluugtaanga elngaatall.

Sivuqaq uzimun esghaqaqqa angyameng. Piyugmeng ukum tunganga nunivaga elngaatall igeleghteghllakaqaqa inwa qimugsimeng, ullghitameng, urang piyugmeng. Maaten ullghitameng esghaghaguskangat taakwna nunivak, igelehtaqegkegka tamaani.

Ayumiim yugita pinighisnaqeghllak ayuqegkanginkut, ulapesteghllak elngaatall ayuqegkanginkut. Maaten ulapnanimaat, pitngunanightuq taawa. Itupill igameng peghqighluta, ulapneng pinighataghaghyaqhqaftuq igameng sameng liinnaqluta.

Enkaangam igaghyaghtengiighhaput qeleghyaghqaqanka. Whangaqun iitek whaa itagnaghqaqata legan avelghaghtesnaanghisaghqaqsaghanka. Igameng liilluni pinipestaaghuyaghqayaghpetuq enngaatall.

Maaten igelehayagutukut. Tengeskayukraggiilluku talwa ayumiq liitkanga. Tengeskayuk allgeghyagus alghiimi maaten whangakutaghlunga igeleghsagutunga tengeskayugkun legan.

Quulvaghpaqun igleghsagutukut. Llaaghanwha legan takuyukegkaput takuyagutaput maaten. Kinguliighaq taawa allangughtaa whangkuta iglehnmenneng taagegken. Allaghilla-gughtaa taawa. Qepghallgha-a allangughteghllagaa enngaatall.

Naasquput qigughluteng ayumiq ayuqsalghiit, puvisaalighluta uzimun. Maaten avaqraggiighutiinkut. Atkuyaaperewaaghleta lliightukut. Atkuyaqaqraggiisalghii talwa ayumiq enngaatall. Kiyaghtaalleghput allangughteghllagaa taawa enngaatall. Tawatenngamtuq pilghiinga.

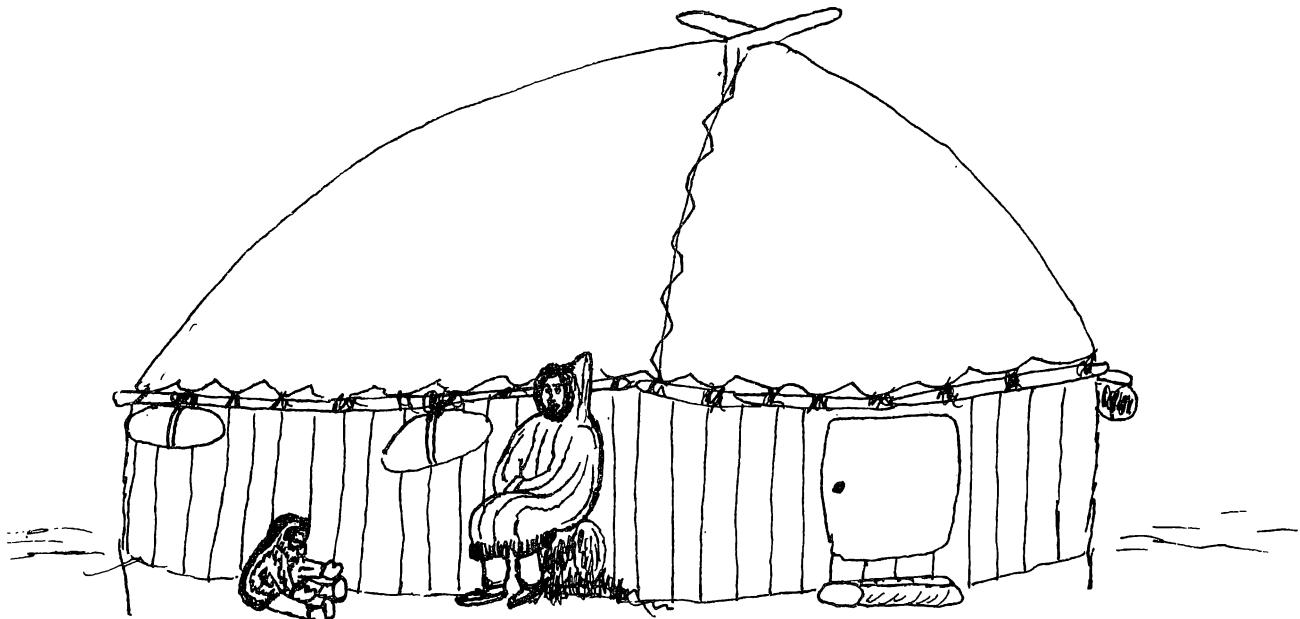
Hemm.

KIYAGHTELQA SIVUQAMI

Amamengam Ungipaa

Liisalghiinga amalka aliineghlluk quunpeng, llangaqa quunpeng aliineghllak. Entaqun kiyang tawatesalghii. Nasigluni unugtestegpenaanllu naaftaghlluni piniightaqaa.

Aangeghllagni uyughamnneng aflengakighllak. Uyughagh-tuqanga, anengaghtuqanga. Anengaagka maalghuk aangelghiik, Waamquutenkuk, Nungugenkuk. Qawaagyaghqelghiik quunpeng. Qawaagemllu avaqutaaneng legan tugulaateghllagaqelghiik. Aqeftaghaaghet imighaqluki. Melqi ikughluki nutaghagh-tuutkaqegkeput uksaaghmi whaten. Nutaghapagitaqegkanga. Neghsaghaghmengllu qawaagmengllu neghaqelghiikut.

Upenghanghani taawa an'giitiiqelghiinga whanga, naaka mamaghtiiqelghi. Naaka Qisgenganguuq, ataka Suluk. Taakwegkut uyugaanka an'giitkumtaaghanka, Apetekinkut, Uvinkut, Aghnangiighaankut. Taana uyughaghput ataasiq tuunka-

gegkefut. Naaka, entaqun flu-ngulgħii tamaani tuquyugħlla-gulħii. Enkaam atama ilakwaaghminun tuunaa, aflengakes-questaa, aflengakesqelluku. Anglistekaqaa aghnam qepħayu-qaq pillgutmineng entaqun. Iqapagilnguq lu. Esgħaghħuqun mamaangħilngu għmeng lu anglistekaa aghnaghaghhaq taana, ne-qem qayaaneng, avlawameng uughhemeraaghmeng. Akayekanguuq taana anglistikaq, Iknaqeneq uyughaghput, flu-ugħllagħul ġħihi tamaani entaqun. Anglistaa llaaghanwha. Whaa kiyagħtuq u-yughaghput taana. Nanginnaa aviighutkaaguq, atangallu, ang-listestengi.

Aghvengaqluteng elngaatall. Ilangi aghvengelghiit qu-yam angtalanganeng eslami ilagaghllakayuget. Nunanigh-qegħħlagħet elngaatall. Nagħhaaqfelgħiikut aghvengelghiit uvitangitni. Analghuni sani estaagħħaategħħillagni ilagħ-ħallagħet paamkut nagasimiita. Aliinepiwaaquqlu.

Upenghanghani taagken kamengnaqutaqut aghnaghhaat, pi-yugusighqameng. Naayghaghaghput uusqaghllanghilnguq teva-qelghiikut taamavek. Naaput maligtaqaput piyugyaghqastun angkalinemta kayusiinnaluki nunivagniighaqelghiit. Elngaa-tall nunivaghqunneqegsaataquq, akmagaataghgluta, yuget paay-ghaqinkut. Akmagaataghllagluta tagiiqukut. Ilangakun pi-ninghani angyameng taamavek inglunganun nunivagyaghqakut, ququngaqp, uqfigaq, pagunghallgaanghanillu pagunghameng, a-qavzigmeng. Sangughllaget weni, qaltatqun amalka imigha-qaput pagunqhaqhmenq aqavzigmeng akumluku. Natu emta uya-

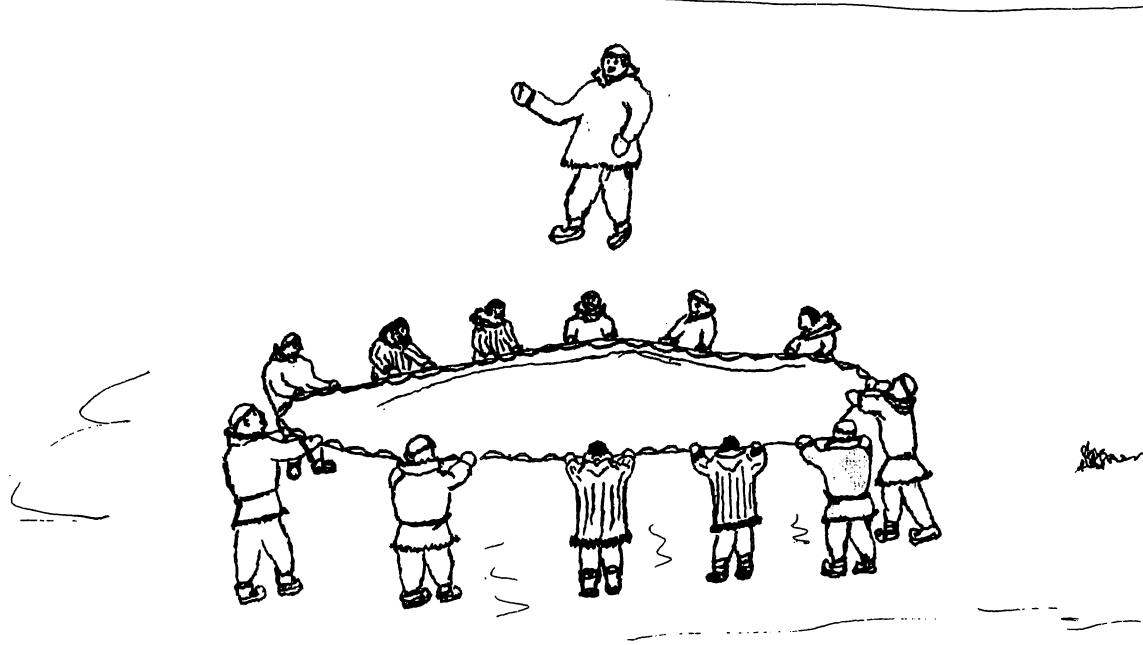
vaq suyvaghtaquq aqavzigmeng. Aqavzigllaguniiqaat. Taaga-vekqun pikat awataghpaget neghsat ulimaaghet imighaqiit es-lemkaghaghlluki. Eslemkaghaghteghllagaqiit.

Iqallugteng piiqaat. Uksaaghataghanghani wata iqallug-niighaqut enraq Uughqani samani. Nunangiighhaam matum ing-lungani amani, qukaqaniini taakwani. Maaten igelehnneh-tughsalghiimeng igeleghusingyalghiimeng maana ivenruutmeng, natu iqallugtuqaq naalkesagutaat, enkaam kiyang iqallugs-a-gutut.

Kiiggun tevluta, piyugmeng tevaqsaghtut, sameng qimug-simeng. Iqallugtaqukut enngaatal. Aqavzigllagetwha taa-kut. Qagumetaqukut. Navek angyaghaataghaqukut pitullgha-nun. Aangehllagmeng iqallugmeng unangaqut. Inilaghaqa-put, qepghaghqaqaput enhgatall. Naasquutaghluki kagpaga-qaput awataghpaget kepaqluki, kevinqegtut, qepghanqegtut. Naasqumeng imighaqaput kemganeng iighwitaqluki. Usiqukut, neghsaq usikaqaghput. Neghsaghyaghaqut navek taagaveqaa-ghaq.

Ilangani kiyaghtaallghem angayuqaput neqengnaqaqut sa-meng nani qerngughtaaghnaqelghiini, amalka part-istun tawa-ten. Aglaghtuutaqukut. Eslami atuumaghmeng, uvegtaamagh-meng, sariighaqut weni.

Taakut nengughnneghat enraq neqenghaghqutaqiit en-ngaatal. Pinighnaghqeghllagaqiit yugusiit sameng igaq-raghllagaqiit, petugvikughaqit. Tawaqat kelevaqluki, qa-

yut sangwaat petugteghaqiit. Nanevgaghaghnun, aghnalqwaa-
ghhaghnun tugulaghtestaqiit. Pillugyugutaqut aghnalqwaa-
ghaat wayaatem. Quyakluki, taakut nengughnnaqelghiit ta-
waten pimaaqegkangit.

Enngaatail naghaaghutaqut. Naghaagnanitut maaten.
Amasiighmengllu atelget, mekelghiighaat naghaaghutaqel-
ghiit. Aghvightameng atelget, ayveghem aglughllagi uya-
tighluki qamughaghraqegkangit. Naghpiitmeng atelget tamaaku
ayveghem aglughllagi uyaatighluki aqfaasnaq piqegkangit,
naghughunneghatki naghpighaghtaqegkangit, sameng araghquluk:
naten sanghata. Naghaaghun uglaghyaghtuq. Pinanighiit maa-
ten allam naghaghutngi. Kalleghteghllagaqukutlu aangqameng
maaken yugetlu aghnatlu.

Pamakenllu Ungazimeng atghaqat upughataqaput tawaten a-
tughllagni, kalleghteghllagni, tughumghateghllaget, aqfaquu-

teghllaget. Uzimun nunakun aangluku angqaperugllaget ulima-luki, aqfaquuteghllagaqt.

Neghuuteghllagni iiwleng. Qagani piyugniighuteghllak, akilpegamsuguteghllak.

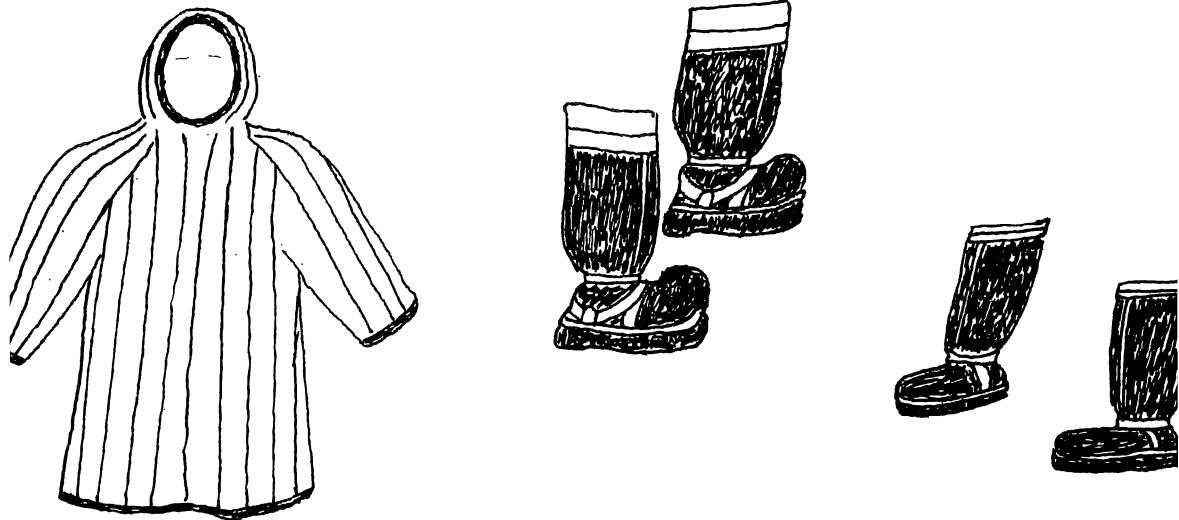
Tawaten part-iyaghtunemta sanaqnemta qerngughtaaghnaq-nemta aatkangnaqaqkut. Aatkaq enngaatall kakiiqaghput. Aatkangnaqmi tawaten yuuk qerngughte ghllagaquq nunatuqani kinkuni, atughllagaqut, peghqigsaghaqut, whangkuta kakitegh-llagni, aghulaaghtaqluteng piiqut. Atkungllaghqaqkut qa-waagmeng, aatghi sukilpaghhaat uqengestaaghhaat, qateghra-kegtameng qalimeng aatqelghiimeng qaasliighluta amalka qii-paghaghlu. Aghnatlu yugetlu qaliit tamaakut qateghrakeg-tat igaqraghllagluki enngaatall ulimaaqit qaasliiqu llghiit. Meghraakegtameng qaaslingllaghqaqit qateghrakegtat qalit i-luliit.

Kamek allaaghhiinaq, qateghrakegtaqqluni, kavitaqluni, taayekat kavilnguut kavighyaagmeng ugtinghameng. Pamaken ugtinghitengaqlghiikut. Aflengakluki enngaatall atuqaqeg-keput. Neghsat iinguniita kavighlluki, qantaghqwaaghetlu, uqulghutaawaqsalghiiit pinighsaghlu. ghefsighwaaghlu ka-vightaqit. Pinit. Esnegrukegtat pinit.

Kaamget allaaghhiinat kavightaqqluki, melqulwaaqluki, melqiqaawaqluteng, angyaasit. Aghveghniighmun, ayveghniigh-mun kaamget uusqalghiiit melqiqaat enngaatall pinighsapigllu-ki ulimaaqit meghem iteghyaghqaagpenaki. Ilangi pillget kakillepiguut, meghem iitghigatii. Tamaakut uksuum pingi melqulget. Melqulegmeng aatkangllaghqaqput yuget, qullig-

... , qausillututit quttiyut neqnsam amiiraaneng. Ayapgnaa-
tiit neghsam amiirii, puvitangit qikmiiraaghhaawaqut. Qik-
mim amiiraaneng saghnaaqelghiikut. Pinilghiit sagnakaput
qikmim amiirii, tagneqegtatlu, qateghrakegtat, kavitlu.

Taghnughaghhaat tamaakut quyngim amuineng suit-englla-
ghaqiit qallevangllaghqaqit atastaghaghmeng. Sungichtugh-
luki enngaatali igaqraghluksi ulimaaqit.

Aghnat kaamgit allaaghhiinaghmeng atelget. Payaaqem-
eng, qatelghiit tamaakut payaaqet. Tamaakut kavilnguut ug-
tinghaat kaamget, tagnelghiitlu tagneghsaqat, pamum nutem
tagneghtestekii amit. Mangteghiita saputiit uksulqusiq
gaaqayugit, enkaangam iqeqhtiit taakut tagnemyughaghllu-
teng. Pinit. Tepangillu neqniipegtut. Uqfigmeng quuklu-
teng gaallghit. Puyuqnginaghqaq tawaten iqeqhtangllagh-
qelghiit. Kamengllaghqaqit tamaakutlu igaqraghluksi. Quy-
ngim ighungi kamengllaghqaqluki piiqegkeput, uusqaghqaqluki,

---

aghqestaaghhaawaqluki. Maqaghllaget pinit aatkut. Aanna-nighaput maaten. Iitek ilangi piightaqut. Tamaakut uus-qalghiit quyngim pingi ama pagavek ayuqelghimeng atighlutteng. Tamaakut ayveghniighusit kaamget, uliighet, uliigh-meng atelget.

Qalingllaghqaqit ayveghem qilungi. Pinighsaghluiki, uk-mangighluiki qalingllaghqaqaput, siqineghqun kinengllaghluiki, ghhuughluiki aawhkami upenghami. Qalingllaghqaqaput kiiven-ghata, yuget. Whangkutallu aghnani qalighaqukut igiil-ngughmeng. Igalget tamaakut an'ginemta temngi aataghtaqeg-keput qagani.

Kamek allaaghhiinaq piyugusitlu kiigmi. Sungalget agh-nat kaamgit tamaakut aatghi, payaaqet. Qateghraketun uk-sumi kinengllaqat uygaaghet. Kavilngughmeng ugtinghagh-meng igaqrashaqut. Unegnangi aghnaghaghhaat kaamgit su-ningtughluiki paagnangi enngaatali piiqaput. Pinighnapig-tut. Kavilnguutlu kaamget tawaten payaaqestun sungighluiki, melqitaqluteng. Iwernga sungalestaghhaagut.

Pamakaghtamengllu aatkameng tukfighamnneng aataghtaqua-kut, qagani an'gighaqukut. Maqapigtut aatkaput.

Nengyughllagput taana, atamta naanga, nuyeklilleghpi-gaaniqaat tamaani. Taawaqun piyukayuguftuq. Nunavut uk-mangiqayuguyalghii taagnangani. Neghqwaaghaghwaaghqaqegka-ngat. Qamiyeghllaget siingkayugi taam nengyumta. Whangku-ta iltughiitnikut kayusiitaqeqkefut. Qamughaqeqkeput qami-yeghllaget. Ayumiqulleq entaqun 1900 sanguuq. Aghnali-

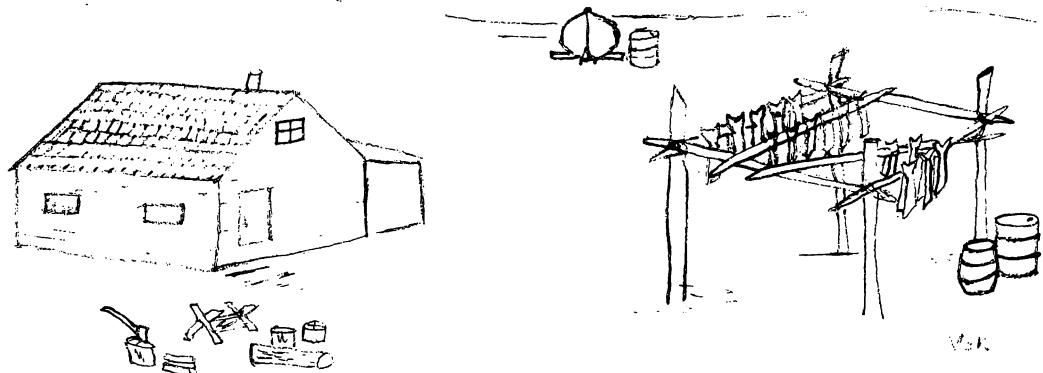
nguuq. Aghnali, nengyughllagput taana, iknaqepigtuq. U-
ngipaghqaqayuk. Liinnaqegpenaamta temngi nunakiiqelghiikut.

Ugiightunga anglimaghma. Avaqutiingga maalghugigneng.
Aallgha ima seghletun piluni, ataasighhiinaq whaa kiyaghta-
quq. Eltughanglunga whaa kiyaghtaaghqaqunga. Pingayuguut.
Whanga whaa 79 years-nguunga. Paninang piyukayuk, kakika-
yuk salin. Kakiightaqunga, qepghamsukayuk. Nuniviiqunga-
llu amani naaygham awatangani. Ukanillu saayngani ilangi
piiqt. Whangkuta camp-eluta piiqelghiikut. Aghsughalghuuq
camp-evut. Nunivagtupiguuq taamna naaygham awatanga. Ukum
tunganganeng pitaaghatus. Enkaam takuluku whangkuta camp-
eluta nunivangllaghaqukut.

"SIVUNGAQ PIINLIGHYUGGAAGHAQNGAN"

Uvim Ungipaa

Enraq maani maantelqa. Samun-aa piyugmun samun qepghamun itagnaghiyama, anengaqa Nunguk quyngighqwaaghuluni tagtalmi aglaataanga kiiwegnun uughqanun samavek. Tesamansal-ghiit sivukluteng.

Quyngimllu qaaksuggaallgha liisimakegkegka, qepghaqanga tawani. Amavek aglaalluku Tevetleghem naleighnegrakun taa-kwagun qaakaqaghput. Ilemulluki peggneghatki aga tespagavek piiqut. Piyam tagitaa, Katerem tagitkaa quyngingyu-ggaallgha matum. Arekull qaawkhen lipeghsaghyinkut Tapghumeng, tagiyalghiikut taana quyngiq igiighesqelluku nanev-gaghtamta. Nanegaghtamta legan aangqaa, enkaam qaakegkaa. Taamagun qakuqhaghput. Whangallu kayusighiinga. Taagken saghyangat quyngighqwaaghhaat taakut Laavlaaghhaat teski-wansaghpetut Nayghapagmi. Itghaataghput neqangat. Itghaa-

lluku, ayumiqullghem ilangani nuugtaqluteng, nuugtaqluteng, qenwat Aantaayenkungughtut. Ulankungughtut, tagtalmi pina-nighluteng Suftankungughtut, Laaghtinkungughtut apeghtughit quyngighqwaaghmeng kiiwegni tesamani. Whangallu tesamantunga, tesamantekullaagunga iwerngaqun angyaghnaghnneghani tagiiqunga, angyaghyaghtughaqunga. Alpanghani, kiinghani itghaghqaqunga. Taagken tagtalmi tawaten-aa nuuggnaqt avegluteng, ilangi Ayvigteghmun, ilangi Sivungamun. Sivungaq nelinaqaat 1914-mi. Liisimakngwaaghqa. Taawa whangallu teskiwanllaataghtunga. Anengaqa taana kayusighqa, mangteghangllaghtukut estamagneq mangteghaq, estamam mangteghaa. Sipelankut, whangkuta, Unmeggaankut, Anaghayaankut. Taakut Ayvigteghqun- Raaquunkut, Pangawyinkut, Wangqetelenkut, Meteghllugenkut. Tesamantut Ayvigteghmi. Neliit avegluteng, quyngighqwaaghtut.

Kii, Sivungaq neliyuggaaghqa-a-an iyataghniituq. Teghikusaghllaguuq. Uksughyan taagken ayveq elngaatal neghsaq uñakughtaaghllagaat, elngaatal akluniituq. Aghnegtughqaayan taawa ayveghaq. Aghnegtughqaayan taawa ang yaghnaghnnaqnganghani, tagiiqelghiinga whanga maavek. Tagtalmi tawaten umiilgita Sipelam (Sivungam-aa chief-herder-kesaqanga, Sipela taana) quyngighqwaaghtengllaghyaghaanga, quyngighqwaaghqusellunga whangallu. Atama ighlekaanga. I-wernga tawatetunga, itghaghlunga angyaghnaghnnaqenghani tagiiqlunga kenlanga nulightullemnun.

Tagtalmi taamkut Ayvigteghmiit nuugtut Sivungamun. Uglaghiit, ataasiightut. Taagken uglaghiit, nulaat, maaten kiwa neghlagughlluni. Taagken 1914-meng kenlanga whavemun uglaghaghllagluni kiwa. Sivuliit aagkut piyuggaaghet avii-ghuquutut qamaghtut, tuqulaghaatut. Maaten nutaghat kiwa.

Quyngiqlu taana naangkaayalghii, tuqughllakaayalghii Qiighqaq una ungagiighutem angtalnganeng. Iwernga qamagte-ngwaaghpenani aminaqluni. Maaten kiwa nulaghllawaaghlaataghlnuni, uglaghaghllagniqaat.

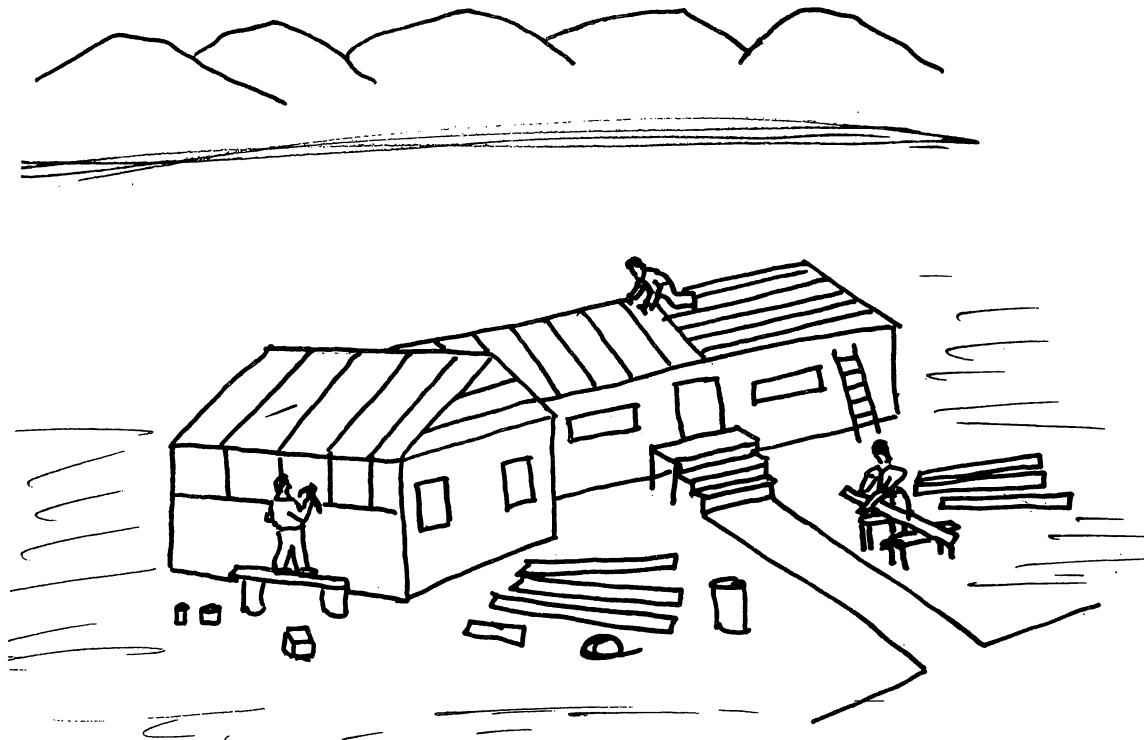
Taawa kiyaghtaaghututukut, takuughaatuta whaa lliightukut. Igaghyamun samun liiteghraagututuq whaa apeghtughis-tengughtaghtaqluteng qenwat lliightut. Whaa whavemun kenlanga tawatetuq. Taawa tagtalkaa.

Ggayegllugem apellgha

Ouynighqwaaghuluta igleghalleghput. Ouynighniillegh put Sivuqameng kiigmi itghaqaalghiinga piyugmeng nayentiin saventiinmi quyngighqwaaghyuggaaqaalghiinga Esakmaken itgha lunga Kangiinun. Kangiineng Ayvigteghmun amavek aglaqaal-ghiikut. Meteghllugem qepghaghtengulunga tugukaqegkanganga aprantesmun.

Taamani quyngighniighluta kiyaghlluta, taagken maalghu ayumiqulleq qamagtegpenaan Pangawyimun nuugtaatnga. Taag-ken Pangawyimeng amalleqa ayumiqulleq maalghu atughpenaan maavek tagiikut.

Enraq maagun iyaghvik ulimanaqegkangat. Maani quyngiq niighuluta quunpeng kiilqusiq uksulqusiq quyngiq nayuqluku ayuqegkefut, quyngighniighllagulghiikut.

Ivaghiyaalluta kaalluta repall ilangakun ataasimeng maani qavaghuta legan unaamingani aghulaquutaqukut allameng. Waan wiiklu naagnlluku wetku kaataqelghiikut maavek. Quyngighniighllak quunpeghllak.

Sivuqaq una elngaatall igeleqtekaqegkefut quyngighniighmun kaspugaghlluku uzimun. Uyaatughnaan repall netuughniighutkaalghii tamaani igeleqtekayuguluta takullegh-qaa.

Taagken riintiir kamerselmun lliighumaan caampenilluku lliighyan amalka avegluta tanqiinaghqun aflengaksagutagħ-put. Quunpeng aghħutanga tamaghhaan piyugllagni. Kaataqel-ghiikut kiwavek Alngighyagħiun itghagħaqluta. Eskiwagħi mangteħħangħħaq llaġħluta. Eskiwani nayuqsaguskefut quyngiq quunpeghllak. Tangiq naangnemteggu ilaput aatħaqluteng. Tawaten kiyagħtekani.

Samavek Sekennaagnun aglagħtuutaqluta ilangani aghnejhem. Taagken tawaten tagħtalmi kiyagħtelleħġi estugagh-mun enraq uksumi unkuseniighaqluta. Kaviighsighaluteng ilaput amalka tuunegħmegħegħaq luta estugaghmu pingayugħqell-ha nengiqaqegkefut whangkuta.

Elnġaata all-pinitun taana atu qeqkaqegkefut quyngiq quunpeng aflengakluku nayuqluku. Enkaam nuyaangunani quunpeghllak kiyagħtaaghukaalghii.

Whaten maaten quyngighniightestun pigpenani.

Ataasimeng ayumiqullegħmi upenghami tuqutiighmi aman sivukluta kuriil Qitnegħmi kiyagħtekaalghiikut taamani tuqutiighutaqluta.

Taagken tagħtalmi tawaten uggun Ivgakun kuriilengħla luteng taawani tuqutiighyagħutut.

Uglalleghpigaq tawani kuriilmun itegħtestekaq ugħlagħ talanga tiin thawsenngukaalghii. Paninang ilanga aviit-kanighluni amalka pikaaalghii.

Elngaatall aatkaq pinilħħii makugsugħaaghuluni amiq Sivuqamun kenħħġa sakmavek atuqaqegħkangat elngatall.

Quunpeng quyakusiqluku elngatall aflengakegħkaqiegħkefu tamaani nayuqluku sagħena amta iħsan ħġien pia piyupere għwaaghħħiak quunpeng atuqegħkefut kiilqusiq.

Uksunghani enraq piyuggaghmeng unkuseni iż-ħaqfelgi kiu esqawani nayuutkelluku quyngiq.

Elnaabatlu quyaluta quunpeng ayuqegkaalghiikut ivaghiyamun kenlanga ighsanitegpenaamta aghhutanga tama-ghhaan quyngighqunemta.

Maaten quyngighniilleq whaa maaten piyaqnaghtekanga. Elnaabatall nayuqegpenani quyngiq nuyaaghsighniiqegkangat. Ullghitam leveklugan nuyaaghteslluku quunpeng ayuqegka-
ngat.

Elnaabatlu taana tamaghaghmi atuqueslegha whaa maate-mun quyanalghii elnaabatall kenlanga whavemun.

Laluramket quyngighyanghata kiigmi angyaghpagkun el-naabatall ivaghiyaa taana seghleghllawaaqelghii. Pelungi-lleghpigaalghii taana elnaabatall qerngughtinaqellha quyngimeng. Repall kaalluta maavek ivaghiyaneng ataasineng qavaghleta maani aghulaqaqelghiikut allameng. Ilaput es-ghanemteki gginiit qinuyugllakastun gginaghlluughqaaluteng.

Elnaabatall ivaghiyaaluta kaatunnemteggu Qitnegmi qer-ngughteghllagluku kuriilmun kanaghlluku tamaani tuquataqeg-kangat fayef hantert. Elnaabatall tamaani quyngightullegh-taput maanaaqegkangit elngatall. Tukfighiiqelghiit sameng piyukegkameggeng tamaani. Elnaabatall kayusiitelleq aange-pigtaqelghii tamaani quyngimeng.

Elnaabatall Alngighyagmun lliighyuggaghuluta ilangakun taagavek Sekennagnun aglaghaqelghiikut qamughhaghmeng. Quunpeng uksunghani eskiwantaqelghiikut.

Elngaatatlu una qelghuskangat Nguungayankut imiis-qelluku tiipa kukriqeghllaghngaaghma, talwa ayumiqullghan yiingan puyguluku neqamikenghillghem. Taananginaq quyngighqwallghinaghaa liisimakaqa, nayentiin saventiin. Sakmaken piyugmeng itghaqaalghiinga quynighqwaghyyuggaa-qaalghiinga.

Qelghusagu imiisqelluku whangamnun neqamikenghitegh-ngamkun ilanga naten kiyaghtaalleghput. Iwernga tungqwa-ghaghtekanighluku ilanga apeghteghaqa. Inqun amen sangwaa yuuk akemna akuzipigmeng piigelghi. Entaqun tuyughnaluku tawavek pikanga. Quyngighnillhem neghighluku piyuggaall-gha apeghnaluku taawa tagtalkaa aapghaqa.

1 "mataghhaamta" whaten pillghuuq: atkugighluteng tiighqelluteng
igaatelleq igaghvigmī.

2 "angliinga taakwavek elngaatall" whaten pillghuuq: ellngan
Iirgum anglilleni aapghaa kenlanga igaghyalleghminun.